

JEDNA DRUGA MARIJA

Elementi sinkretizma u pučkim vjerovanjima o Mariji, majci Isusovoj

DR. VITOMIR BELAJ

U pučkoj su predaji o Mariji živo očuvane pojedinosti koje se nikako ne uklapaju u kršćansko učenje o Mariji, majci Isusovoj. Etnološkom analizom etnografskoga gradiva i filološkom analizom pučkih tekstova može se međutim pokazati da je u nekim slučajevima riječ o ulomcima praslavenskih vjerovanja o jednom visokom ženskom božanstvu koji su se, zahvaljujući sličnosti u imenu i funkciji, isprepleli s kršćanskim učenjem o Mariji i održali do naših dana.

Još 1983. na Malti rekao sam kako *treba očekivati da su u recentnim predodžbama o Mariji prisutni tragovi starih vjerovanja (...)* (Belaj, 1988:193). Ovom ću prilikom pokušati prikazati jednu od bitnih poganskih komponenti koje su suoblikovale pučke predodžbe o Mariji, Isusovoj majci. Kao ishodište neka posluži kajkavska pjesma, po svemu sudeći iz Petrovskoga kraj Krapine.¹

*Išla Marija do Morja,
Ne mogla Marija čez morje.
Prosim te lepo moj brodar
Daj me prepelaj čez morje.
Nečem je tebe pelati,
Buš mi platila talira.
Nečem ja tebi platiti.
Vtrgla Marija šibicu
Vudrila ona na morje.*

¹ Pjesma br. 65 nepaginirane rukopisne zbirke koju je u krapinskoj okolici prikupio pred gotovo 150 godina krapinski ljekarnik Edo pl. Tomaj. Tu mi je zbirku darovala 1961. njegova kćerka Emilija grofica Montecuccolli. Tekst sam naveo bez ikakve izmjene u pravopisu ili interpunkciji.

*Taki je steza postala
Kud je Maria prešla prek.
Brodarova hiža gorela
Pomozi meni Maria,
Nečem ja tebi pomoći
Nisi me štel pelati
Čez ovu vodu široku.*

Pučke predodžbe o Mariji oblikovale su se i ustalile u čvrstom suodnosu sa službenim crkvenim učenjem. Osnovna Marijina značajka (osim što je ona djevičanska bogoroditeljica) jest njezina spremnost za pomoć. Ona je zagovornica u opasnostima, tješiteljica u nesreći i tuzi. Općepoznato je da je u katoličkom puku ova njezina uloga dovela do pojave da su se nerijetki pojedinci molitvom utjecali Isusu da ih zagovara kod svoje majke kako bi im ona pomogla. Ono što u netom navedenoj pjesmi bode u oči jest međutim upravo suprotno shvaćanje Marijina značaja. Kakvo je naime njezino ponašanje: *Brodarova hiža [je] gorela* (očito kao kazna), a kad je brodar u nevolji zazvao *Pomozi meni Maria!*, ona mu osvetoljubivo odgovara: *Nečem ja tebi pomoći! Nisi me štel pelati! Čez ovu vodu široku.*

Motiv ove kajkavske pjesme poznat je i dobro istražen (Grafenauer, 1966). Ne samo da nema nikakve sumnje da je ovdje riječ o novozavjetnoj Mariji, nego je, po svemu sudeći, u njoj opisan detalj iz bijega u Egipat. U velikoj većini inačica kraj je onakav kako i treba biti: Marija se smilovala brodaru i pogasila oganj, a sve je zajedno zapravo zoran prikaz toga kako bi bilo kad bi se i Marija ponašala kao zločesti ljudi i ne bi pomagala u nevolji.

Tomajeva inačica iz Petrovskoga (koju Grafenauer nije poznavao) čitavu je priču svela na najosnovnije. No ona nije jedina koja je isпустиła pravi završetak (tj. spašavanje kuće u plamenu). Takvih inačica ima više. Grafenauer je tu pojavu protumačio sažimanjem osnovnoga teksta. No takvo tumačenje, premda na fenomenološkoj razini točno opisuje samu činjenicu (doista je ispušten dio teksta), ne objašnjava postupak po kome se to smjelo provesti. Naime, osim logike same priče kao sadržaja pjesme (a koja omogućuje takva skraćivanja), postoji mnogo čvršća, prvotnija i njoj nadređena logika, logika znakovlja uporabljenih u pripovijedanju. Marijino je ime ovdje jedan takav znak, simbol, s veoma jasno određenim sadržajem (zagovornica u nevolji) i njegov se sadržaj nipošto nije mogao podrediti logici skraćivanja teksta. A to se ipak dogodilo, i to u nekoliko navrata.

Pitanje koje postavlja Tomajeva pjesma pred nas sada glasi: Što je to odobrilo pučkim pjevačima da su, usprkos nama poznatoj logici znaka *Marija*, stubokom preokrenuli značaj osobe koju taj znak simbolizira?

Pažljiv čitatelj otkrit će ključ odgovoru već u samome pitanju. Znak, ime *Marija*, nema samo ovu *nama poznatu* logiku, nego mora postojati i neka *druga logika*, to ime mora imati i neki drugi sadržaj koji tek valja otkriti. Nalazimo se otprilike u položaju zvjezdoznalaca koji su, uočivši nepravilnost u ponašanju planeta Urana, potražili ono što ju je moglo prouzrokovati te 1846, na unaprijed

izračunatu položaju u svemiru, otkrili dotad nepoznat planet Neptun. Koga ćemo mi otkriti tragajući za nepravilnošću Marijina ponašanja?

Pogledajmo još jednu pjesmu iz iste zbirke, također iz najuže krapinske okolice:

*Ivan se šeće, po zlatom mostu,
Za njim se šeće deva Marija,
Na ruka nosi malo detece.
Kersti mi Ivan malo dete.
Kak bi ga krstil, sam kršćen nisem.
Kersti ga sam keršćen buš.²*

Zanimljiva je ovdje pučka teologija. Marija *nosi malo detece* na rukama onako kako to nalaže simboličan sadržaj sintagme *deva Marija* (Blažena Djevica Marija prikazuje se, a napose zamišlja, pretežno s malim Isusom na rukama; pred oči nam dolaze slike i kipovi iz Bistrice, Loreta, Trsata i sl.) i traži od Ivana (Krstitelja) da *joj kersti [...] malo dete*, bez obzira na to što svaki kršćanin točno zna da je Ivan na Jordanu krstio već odrasla Isusa. Svi naši nama poznati suvremenici naime nose na krst malu djecu, i pučkom je pjevaču ta slika (dječje krstitke) toliko usječena u podsvijest da i nije moglo biti drukčije nego da i Marija, koju si i tako uvijek predstavljamo s djetetom u rukama, dakle da *deva Marija / Na ruke nosi malo detece* na krst. Ova bi pjesmica bila samo dobra ilustracija moći simboličkoga značenja pojedinih riječi i njihove prevage nad logikom pripovijedanja, kad ne bi bilo rečeno da se *Ivan [...] šeće po zlatom mostu*. Ovaj se topos nipošto ne može objasniti nikakvim kršćanskim ikonografskim ili apokrifnim predlošcima. Predodžba o Ivanu koji *se šeće po zlatom mostu* došla je ovamo iz posve drukčijega svijeta.

Treći primjer bit će žetelačka pjesma duboke starine iz Pasanske Gorice (okolica Donje Stubice) koja također spominje Djevicu, ali na novi način:

*Djevo Marice, žito dožela,
žito dožela, tri vjenca splela,
ne bi li selo bilo zdravo i veselo,
ne bi li selo bilo zdravo i veselo.*

(Bezić, 1973:338)

Izraz *djeva* ovdje ne ostavlja ni traga sumnji u to da je pučki pjevač imao na umu Blaženu Djevicu Mariju. Nedoumicu međutim mora izazvati upotreba hipokoristika *Marica*. On inače nije neuobičajen, no ne upotrebljava se za Isusovu majku (doista se nikada ne upotrebljava). On će nas međutim odvesti dalje.

Oblik *Marica* nije hipokoristik samo od imena *Marija*, nego i od *Mara*. *Mara* je pak ustaljeni lik u folklornim tekstovima ne samo Hrvata nego svih

² Ova pjesma neposredno prethodi prvoj, no ima isto broj: 65.

slavenskih naroda, a etimologiju mu nećemo naći u hebrejskom imenu *Mirjam*, kako je to predložio Skok (1972). Zahvaljujući filološkim istraživanjima Radoslava Katičića³ danas znamo mnogo o *Mari* i možemo jasno odrediti njezine značajke i mjesto u drevnoj poganskoj slavenskoj mitologiji. Budući da su rezultati njegovih istraživanja dostupni hrvatskoj javnosti, ovdje neće biti potrebno izvoditi dokaze za pojedine tvrdnje. Bit će dovoljno jednostavno ih navesti.

Minucioznom analizom folklornih tekstova Katičiću je uspjelo dokazati da je *Mara* djevičanska kćerka visokoga praslavenskog boga Gromovnika (Peruna). Ona u proljeća u svome *gradu*⁴ dočekuje proscje. Veoma arhaičnim mitskim slikama to je izraženo npr. u jurjevskoj obrednoj pjesmi iz Novaka (kod Karlovca) iz 1878, koja se međutim i danas može čuti:

*Stara majko, hvaljen hudi Bog!
Nastalo je novo leto, pomози nam Bog!
Sve su kite oklenile, samo jedna ne.
Ona nije oklenila, kaj zalena nij'.
Na toj kiti sva gospoda i gospon Bog.*

(Navratil, 1879:218)

Nastavak ovoga motiva (drevni se mitski motivi, izgubivši jednom svoj prvotni smisao, danas nalaze u ulomcima u različitim tekstovima; te ulomke valja filološkim sredstvima prepoznavati i pomoću njih oprezno rekonstruirati stari motiv) nalazi se u poznatoj turopoljskoj jurjevskoj (kakva se pjevala u Donjoj Lomnici oko 1880):

(...)
*I kukuvačica zakukovala,
U jutro rano zelenom lugu,
zelenom lugu na suvom drugu.
I stavite se vi mlade snešice.
Sve su djevojke za muž otišle,
Samo ostala Mara djevojka.
Mara djevojka po gradu šeće,
Po gradu šeće, deverke budi,
Devet deverka, kaki brajenek,
Mara ima zlatnu jabuku,
Komu jabuka, komu djevojka,
Juri jabuka, Juri djevojka.*
(...)

(Huzjak, 1957:4)

³ Katičićevi radovi na rekonstrukciji praslavenskih mitskih tekstova objavljuju se sosljedno u: *Wiener Slavistisches Jahrbuch* od sv. 33/1987, a u hrvatskome prijevodu s manjim dopunama u zagrebačkom časopisu *Studia ethnologica* od br. 1/1989. Navodi u ovome tekstu odnose se na mjesta u *Studijama*. Čitatelj će detaljnije bibliografske podatke naći u Bibliografiji uz ovaj rad.

⁴ *Grad* je prvotno značio *ograđeni vrt*, a ne naseljeno mjesto; usp. srpsko *gradina* »vrt«, njem. *Garten*, »isto to« (Katičić, 1989:52; 1991:36–38):

Inačica iz Stupnika ima sljedeći završetak:

(...) »*Stante se gori, devet deverkov!
devet deverkov, koje brajenkov,
Juraj je došel, zelen naš Juraj!*«
*Eto vam mene zelenom lugu,
zelenom lugu, **na suhom drugu** – kirales!*

(Korenić, 1896:140)

Posve je jasno da *gospod Bog* koji čuči na *suvom drugu*, suhoj motki/grani, nije i ne može biti kršćanski Bog, nego da se za tim riječima skriva neka druga, nekršćanska božanska osoba. Grana koja nije prolistala, koja je suha, nije međutim bilo koja grana. *Suho* je stajajući epitet uz riječ *zlato*: *suho zlato*. *Suhi drug, kita kaj zelena nij*, jest dakle *zlatna grana* naših svadbenih pjesama. No ona je i mnogo više: to je ona grana na Drvu svijeta zbog koje bi, kad bi se slomila, Nebo palo na Zemlju! To je Vergilijev *ramus aureus*, *zlatna grana* italičkih obreda uz Dianu Nemorensis u Ariciji, odnosno *zlatna grana* po kojoj je sir Georg James Frazer 1890. nazvao svoje veliko djelo o povijesti ranih vjerovanja *The Golden Bough*. Ta je grana u krošnji Drva svijeta, dakle u božanskom pojasu, njezina suhoća upućuje na Gromovnika kao njezina gospodara, a zlato na Sunce, Gromovnikovu ženu. Sljedeća pjesma iz Crne Gore očuvala je zapamnjenu arhaiku:

*Grad gradila bijela vila
Ni na nebo ni na zemlju,
No na granu od oblaka.
Na grad gradi troja vrata:
Jedna vrata sva od zlata,
druga vrata od bisera,
treća vrata od škerleta.
Što su vrata suha zlata,
Na njih vila sina ženi.
Što su vrata od bisera,
Na njih vila kćer udava.
Što su vrata od škerleta,
Na njih vila sama sjedi,
Sama sjedi, pogleduje
Đe se munja s gromom igra,
Mila sestra su dva brata,
A nevjesta s dva đevera.
Munja groma nadigrala,
Mila sestra oba brata,
A nevjesta dva đevera.*

(Karadžić, 1841: I-226)

Na grani od oblaka (Gromovnikov svijet!), koja drži Nebo, vila »gradi grad« i ženi/udaje djecu: jednu kćer i dva sina. Teško je ovdje ne prepoznati djecu indoeuropskoga Nebeskog oca (ie. *t'ieu(s)-p^[h]Ht^[h]er-), Sunčevu djevojku (staroindijski *Duhitā suryasya*, litavski *Saules dukte*) i dva Božja sina (staroindijski *Divo napātā*, grčki Διοσκουρον, litavski *Dievo sunelai*). Budući da je u slavenskoj mitologiji ulogu Nebeskoga oca preuzeo indoeuropski gromovnik *p^[h]er'k^[h](p)u-no-(*Perun*), njegova djeca lako mogu biti izjednačena s munjom i gromovima. *Zlatna vrata od grada* stajući je epitet mitskih vrata u slavenskoj folklornoj predaji.

Slavenska *Mara* kćerka je Gromovnika i Sunca. Ona u svome vrtu na suhoj grani očekuje božanske prosce, *gospodu*. Njezin je izabranik, kako smo već vidjeli, (zeleni) Juraj: *Juraj je došiel, zelen naš Juraj!*« *Eto vam mene zelenom lugu* [...]

Juraj opet nije kršćanski Άγιος Γεόργιος, nego praslavenski mitski junak s imenom praslavenskoga podrijetla (korijen je ie. *ier-, usp. hrv. *jarina* »plodovi proljetnih usjeva«, rus. Ярыло »folklorni lik u proljetnim ophodima«). Juraj je visoki bog vegetacije koji svakoga proljeća dolazi u zemlju iz daleka (iz mitske zemlje s one strane mora, gdje su duše pokojnika i odakle u proljeće dolaze ptice u zemlju). Njegov je put rekonstruiran i vodi, između ostaloga, preko mosta izrađena od plemenita gradiva (to je *zlati most* po kome se *šeće deva Marija*, kako smo vidjeli u Tomajevoj zbirci). Da je mitska veza između pojmova *put* i *most* veoma stara, govori prijelaz značenja iz »put« u »most« koji se dogodio u latinskome: usp. psl. *pōtь i lat. *pons* (Katičić, 1989:59, 1991:38–40). Prisjetimo se samo sakralnoga značenja riječi *pontifex!* Jurjev put vodi preko mora, pa sad više ne treba čuditi ni grčko ποντος »more«. Sve su te riječi izvedene iz ie. *p^[h]ni^[h]-H- »hodati po močvarnom zemljištu«.

Pokazalo se međutim da je Juraj u krajnjoj liniji Marin izgubljeni deseti brat (*devet brajenkov*, koji čekaju s Marom njezina izabranika, izgubljena desetog brata, postat će joj tom svadbom *devet deverkov!*) (Katičić, 1989:55–56; vidi i: Belaj, 1990:71–73). Mara se udaje za svoga brata! Na jednak je način incest skriven i zakodiran u ranije spomenutoj pjesmi iz Crne Gore, gdje su pjesničkim jezikom izjednačeni *sestra* i *nevjesta* te *oba brata* i *dva devera*: *Mila sestra s dva brata, a nevjesta s dva devera*.

Marina je incestuozna svadba prototip svadbe općenito, te je ujedno jamac plodnosti i rodnosti na Zemlji. To je χτερος γαμος o kome ovisi budućnost svega života na svijetu. Juraj i Mara, gotovo banalni likovi hrvatskih (i slavenskih) folklornih tekstova, razotkrili su nam se kao visoka božanstva drevne slavenske religije i stoje uz bok božanskim parovima kao što su Oziris–Izida, Baal–Anat, Tammuz–Inanna drevnoga Bliskog istoka, grčki Zeus–Hera (u generacijskom pomaku), ili pak Yama–Yami indijskih Veda (Katičić, 1989:62, Belaj, 1989:74–75).

Za bolje razumijevanje potrebno je osvjetliti karakter praslavenske *Mare*. Ona je *děvica* (u prasl. je ta riječ značila općenito *djevojka*) koja s radošću dočekuje svoga zaručnika. No ona je ujedno obijesna. Vidjeli smo to već u

spominjanoj pjesmi iz Crne Gore (*Munja groma nadigrala, Mila sestra oba brata*), a još očitije bit će to u sljedećoj:

*Ivina me potvorila majka
da sam Ivi čine učinila.
Nisam, majko, živ mi Ivo bio,
ama mu ih mislim učiniti.
Pričekaj me do Jurjeva dana,
dok izajdem na polje zeleno
i izvedem svoje drugarice
i uhvatim kolo na livadi
i naberem dvoga, troga cvića:
sandokosa i okoločepa,
vratoloma i velike trave,
desno krilo sinje kukavice,
livu nogu mrtve krtinice,
pa će kukat oko dvora moga.*

(Delorko, 1963:130)

Ova pomalo šaljivo intonirana pjesma sadrži nekoliko važnih elemenata: *Jurjevo* kao trenutak njezina pojavljivanja u javnosti, *livada* kao mjesto susreta, *drugarice* s kojima izlazi (ona ne nastupa sama), te ime *Ivo* kojom ova pjesma odudara od uobičajenih jurjevskih. No to nije slučajno. *Jurjevo* naime nigdje nije označeno kao svadbeni dan. Ono je samo dan prvoga susreta. Mitska se svadba odigrava kasnije, na Ivanje; muški junak (njezin brat) sad redovito nastupa pod imenom *Ivo, Ivan*. U slavenskoj (i baltičkoj) predaji on joj je međutim nevjeran, no na koncu će Marina obijest postati razložita:

*Delaj, Mare, čagoder ti drago,
ovo ti je Karloviću Ive.
Sada skoči va jezero mutno,
sada zovi devet bratac svojih.
Pak ju ljubi tri dni i tri noći.
Ljubil ju je i ostavil ju je
kakonoti livadu zelenu,
pokošenu pak i ostavljenju [...]*

(Kurelac, 1971:XXXV)

našto se Mara osvećuje i ubija ga, konjolika, uz pomoć strelica (očeva oružja):

*U polju se prah podiže
ni od vjetra ni od vihra,
neg od jada lijepa Mare
gdje joj hrabrov konj pobježe.
Za njim Mare pjehom pješi:*

– Ustan', doro, ranjen stao!
Strjelice te ustrijelile
kroz sve tvoje četir' noge,
kroz sedalce, pa u srce!

(Čubelić, 1963:165)

U istočnoslavenskoj predaji očuvano je mitsko pripovijedanje o tome što će ljutita sestra učiniti s bratovim (konjskim!) truplom. Braću će nagovoriti da ga ubiju »do polusmrti« (pod tim je očito moralo biti mišljeno nešto doista strašno), a ona će iz ruku i nogu napraviti krevet, iz rebara trijem, iz žila će stijenj zasukati, iz moždine svijeće naliti, iz sala loj istopiti:

Гори моя свеча не вгасаемчи,
Плач яво матушка не вmolкаемчи.

(Шейн., 1898, br. 750)

Ovdje je riječ o žrtvi potrebnoj da se stvori novi svijet. U slavenskoj predaji to je čovjekov mikrokozmos: kuća s trijemom i njezina oprema. U vedskoj predaji međutim (*Bṛhadaranyakopaniṣad*) to je prava kozmogonijska konjska žrtva (i slavenski junak razotkrio se kao konj) kojom se obnavlja čitav svemir (Katičić, 1989:60). U nordijskoj mitologiji na jednak su način bogovi iz Ymirova tijela stvorili svijet. Ponovno se potvrđuje duboka starina slavenske predaje i njezina ravnopravnost s mitologijama ostalih indoeuropskih naroda.

Osvetoljubivost ostavljene Gromovnikove i Sunčeve kćeri dobro je potvrđena u slavenskoj i baltičkoj predaji. Ta se opasna osvetoljubivost krije i u njezinu imenu. Nasuprot Skoku, koji je njezino ime *Mara* tumačio jednostavno kao hipokoristik od *Marija*, podrijetlo mu valja tražiti u glagolu *moriti*. Ishodište mu je indoeuropski korijen **mer-* »smrviti«, »umrijeti«, odakle i **m(o)r-t^ho-* »smrtan«, »mrtav«. Ovaj je indoeuropski glagol prisutan u gotovo svim indoeuropskim jezicima. Iz njegova praslavenskog oblika **mer-ti* potječu naše riječi kao *mrijeti*, *umirati*, *umarati*, *moriti*, *zamor*, *odmor*; iz **morъ smrt* (i u stroindijskome je *māra* »smrt«). U nemalu broju jezika očuvano je i dodatno značenje: »ona koja ubija«, npr. u staroindijskome *mara-h*, lit. *māras*, latvijskome *meris*, »kuga«; staroislandski i starovisokonjemački *mara*, njemački *die Mahr*, *Nacht-mahr* znači »nadnaravno žensko biće koje po noći sjeda spavaču na prsa«, usp. još francuski *cauchemar*, staroirski *Mor(r)igain* (odatile *Fata Morgana* iz legendi o kralju Arturu). U slavenskim jezicima konačno postoje riječi iz istoga korijena s jednakim značenjem: *mora*, *tmora*, *zmora*, *trutamora* i sl.

U slavenskome folklornom gradivu ima dovoljno dokaza za to da je na paradigmatskoj ravni *Mara* zamjenjiva za *Smrt*. Kod dijela zapadnih i istočnih Slavena očuvani su do našeg doba proljetni ophodi (uglavnom u doba korizme) u kojima seoska mladež iznosti iz sela slamnatu lutku koja simbolizira zimu ili smrt, pa je unište (spale, bace u vodu, pokopaju: kod nas je tu ulogu preuzeo *Fašnik*, *Poklad*, *Krnjo*) ili jednostavno bace na područje susjedna sela. Katkad donose pri povratku u selo okićeno zeleno drvece, u krajnoj liniji kao simbol

novoprobudjenih vegetacijskih sila odnosno nova, mlada života. Srednjovjekovne zabrane zovu je *imagines in figura mortis* (Prag, 1366, 1384), *imaginem, quam mortem vocant* (Poznań, 1423). Jan Długosz, nadbiskup u Lwowu, protumačio je 1450. običaj nošenja lutke kao sjećanje na uništavanje poganskih idola slavenskih boginja *Dziewane* i *Marzane* (Długosz, 1873:X–116 d.).

Noviji češki zapisi poznaju je pod imenima *Smrt*, *Smrtolka*, *Smrtholka*, *Smrtka*, ali i *Mařena*, *Mařoška*, *Mařena-Čaramura*, *Mařena krásná* te *Nevěsta* (na ovo posljednje podsjetit ću čitatelja malo kasnije). Nedjelja na koju se obavljao taj običaj, *Dominica Judica*, jest *neděle smrtedlná*. U Slovačkoj su npr. zapisana imena *Morena*, *Marmuriena*, *Murienda*, *Mamurienda*, *Najmariena*. U Poljskoj, gdje je još Długosz zapisao ime *Marzana* (koje je poznato do naših dana), Marcin Bielski zapisao je 1551. početak pjesme koja se tom prilikom pjevala:

Śmierć się wije po płotu...

(Bielski, 1764:34)

Tipična recentna poljska pjesma glasi:

*Wyniosłyśmy Marzaneckę ze wsi,
przyniosłyśmy zielony gaj do wsi.*

U poljskoj Šleskoj pjevalo se pri povratku kući, pošto su odnijeli *Marzanecku* iz sela:

*Wynieśliśmy mór [kuga] ze wsi,
Latorośl [ljetorast, mladica] niesim do wsi.*

(Schnurpfeil, 1860:9)

Slična je pjesma zapisana 1616. u Češkoj:

*Již nesem smrt' ze vsi
nové léto do vsi.*

(Zíbrt, 1889:50)

Recentna češka iz Poděbrada glasi:

*Smrt nesem ze vsi,
do rybnika za vsi,
bud'te, baby, vesely
že jsme vám smrt odnesly.*

(Zíbrt, 1950: 216)

Budući da je ovdje riječ o folkloru godišnjega kruga, onda je ružna, stara *Marena*, *Mařena*, *Marzana*, simbol smrti koju još prije Uskrsa (koji je preuzeo dio funkcija, a u nekim slavenskim jezicima i ime drevne Nove godine) uklanjaju (ubijaju), zapravo ostarjela *djevica Mara* koja je proteklog proljeća uzbuđeno dočekivala svoga Juru.

Rječita je usporedba početaka sljedećih dviju čeških pjesama iz koje se jasno vidi izjednačavanje *Mare/Mařane* i *Smrti*:

*Mařena, Mařena,
kdes kluče poděla?
Dala sem ich, dala
tej květnej neděli,
aby odmykala
ze země koření.
Smrtná neděla,
kdes klíč poděla?
Já sem ho dala
svatému Jiři.
Svaty Jiří vstává
zem odemkává
aby tráva růstla,
tráva zelena,
ruže červená.*

(Liungman, 1945:770)

Traganje za ključevima koji će otključati zemlju (obično je to Jurjev posao) i pustiti rosu da izađe i osvježi vegetaciju poznato je i kod Istočnih Slavena. No tamo u jednoj pjesmi ključeve nema Mara, nego Jurjeva majka od koje se očekuje da otvori zemlju:

*А Юръява мать
Па гарэ хадила,
Ключики носила,
Зямлю отмыкала,
Травку выпускала,
На травицу расицу!*

(Романов, 1912:8–183)

Motiv potrage za ključevima prisutan je i u ruskim zagonetkama: Заря-заряница по городу ходила, ключи обронила. Месяц видел, солнце вскрало, а земля схоронила. Odgovor na pitanje, što je to zemlja očuvala a potrebni su izgubljeni ključevi da bi se došlo do toga, jest: роса (Митрофанова, 1968, br. 198). Zabilježena je i jedna inačica ove zagonetke s istim odgovorom, ali s početkom koji će nas ovom prilikom iznenaditi i zanimati: Мати Мария по морю ходила, море затворила, ключи потеряла (Митрофанова, 1968, br. 199).

Ovdje se *mati Marija*, koja ruskome seljaku posljednjih pokoljenja nije mogla biti nitko drugi doli Isusova majka, odjednom nalazi u posve mitskom položaju! Vratimo li se sada zapadnim Slavenima, vidjet ćemo da i tamo *Mařena/Marzana* može dobiti Marijine crte. Tamo se npr. u Uherskóm Hradišti pitanje *Smrtná Neděla, kam se poděla?* postavlja i Mariji, koja time dobiva ulogu u

tekstovima proljetnoga ophoda. To npr. u Moravskoj nipošto nije bila usamljena pojava (Liungman, 1945:280 d.).

Još jednu crtu Marina značaja otkrit ćemo udubimo li se u činjenicu da je Mara stajući lik slavenskih svadbenih pjesama. Ona u njima zastupa mladenku, ona je prototip mladenke. Kao što sveta svadba Jurja i Mare stoji za sve svadbe običnih smrtnika na Zemlji, tako i Mara stoji za sve mladenke ovoga svijeta. Ta se Mara u folklornim tekstovima nerijetko poistovjećuje s kunom. U ruskim svadbenim pjesmama opisuje se kako su svatovi, idući za kuninim tragom, dospjeli u mladenkinu kuću. To nije slučajno. Hrvatski zeleni Juraj ima u pjesmama *kunu kapu*. Ruski djever govori domaćinu: Обыскался у вас куниной след. Kad Rusi izvode nevjestu iz roditeljskoga doma, mladenka pjeva tužbaljku s početnim stihom Кунья шибаета износится[...], iznosi se kapa od kunovine! Куна се зове руска дјеђја игра с pjesmom i kolom, u kojoj si mladići biraju »nevjestu«. Куна, куница u ruskome kolokvijalnom govoru значи žensko spolovilo. Simbolika plodnosti ovdje je očita. Kad to sve znamo, shvatit ćemo duboku simboliku sljedeće ruske duhovske pjesme:

Ой ли, ой ли,
Не клен, не береза
Бо ржах стояла
Во ржах да стояла.

Ой ли, ой ли,
Да на той березе
Сидела кукушка,
Сидела кукушка,

Ой ли, ой ли,
Хорошо куковала,
Всем правду сказала,
Всем правду сказала.

Ой ли, ой ли,
Как заульнески девки
По марёну ходили,
По марёну ходили,

Ой ли, ой ли,
Куницу убили.
Зубами лупили,
Да зубами лупили.

Ой ли, ой ли,
Себе шубы пошили,
к обедне ходили
да к обедне ходили.

(Базакoв, 1970:513)

U raži je stajala breza, na toj brezi sjedila kukavica. Dobro je kukala, svima je istinu kazivala: kako su djevojke iz sela Zaulka išle по mapěny. Dovde je sve razumljivo. I riječ »marjona« je jasna: to je brusnica. Djevojke su otišle brati brusnice. Kad se brusnice beru, onda mladež ne može a da dio nabranih bobica ne pojede. Pritom se krvavocrveni sok brusnica nužno cijedi niz bradu. Možemo stoga pjesmu shvatiti kao rugalicu djevojkama iz Zaulke: manje su brale, a više zobale pa su im lica »krvava«, kao da su zubima rastrgale neku zvjerku. No pjesma ipak ima previše ključnih pojmova poznatih iz drugih mitskih tekstova a da bismo je mogli svesti na puku rugalicu. Zvjerka je *kuna*, od njezina krzna napraviti će *kapu*. *Kukavica* će biti da je ona ista koju smo već vidjeli u hrvatskim jurjevskim pjesmama (u kojima Juraj nosi kapu od kunovine!). Ona sjedi na *drvju*, a drvo stoji u *polju*.

No vratimo se riječi mapěna. U zapisanu tekstu ta je riječ pisana malim slovom i bez sumnje je zapisivaču značila »brusnica«. Vjerojatno je i pučki pjevač mislio na bobice. No kod pjevanoga teksta (a pjesma je prigodna, duhovska, dakle bila je po svemu sudeći nekoć obredna) ne mogu se pjevati riječi s malim ili velikim slovom. Da je zapisivač riječ mapěna zapisao s velikim početnim slovom: Mapěna, onda bismo dobili istočnoslavenski pandan zapadnoslavenskoj Mařeni, Marzani! Jesu li prvotno djevojke išle u polje po Marjonu? U ruskome je mapěna ne samo brusnica nego i dušeno (»dinstano«, »moreno«) jelo; ne zaboravimo da je i u hrvatskome riječ *morena* particip pasivni ženskoga roda od glagola *moriti*. Možda je tu riječ o inicijacijskom qbredu, po kome su u kasno proljeće djevojčice koje su dobile mjesečnicu (a to se ranije zbivalo između 15. i 17. godine) bile priznate kao spolno zrele *děvice* koje će se o Ivanju početi ogledavati za momcima?

Dalek odraz sklapanja ivanjskih veza predstavlja običaj zapisan u donjem Međimurju. Tamo su seoski momci uz ivanjski krijes *ozavali* nove parove, npr.:

*Ženi se, ženi Tuksar Đura.
Jemle si, jemle Zadravec Baru.*

(Žganec, 1990:168, br. 156)

U Prelogu su *ozavali* do oko 1900. i pritom pjevali nama već poznatu pjesmu:

*Ivan se šeče po zlatom mostu.
Po njem se šeče deva Marija.
»Krsti mi, Ivan, ovu detece!«
– Kak bi ti krstil, som sam ne krščen.
Imenujte, kaj mu je ime?
Njemu je ime premladi Leksi.
Imenujte jo, kaj joj je ime?
Njoj je ime premlada Treza.*

(Žganec, 1990:169, br. 157)

Time je ovaj, na prvi pogled marijanskoj, pjesmi u potpunosti razotkriveno pogansko značenje. Ivan Krstitelj samo je supstitut poganskoga *Ivana*. Kao što bog vegetacije (*Juraj/Ivan*) na povratku s onoga svijeta ide po *zlatnom mostu* ususret božanskoj svadbi, tako uz ivanjski krijes treba povezati mlade smrtno ljude u parove.

Kod ivanjskoga su krijesa djevojke pjevale, prema podatku koje je zapisao pavlin o. Josip Bedeković (1752:238), pjesmu u kojoj se zazivao *lepi bog Lado*: *In hujus Idoli venerationem Slavi nostri superstitione certam cantilenam idiomate vernaculo, in cujus quolibet versiculo Lado ad ter repetendo, concinebant sequentis tenoris.*

Latinè.

*Lepi Ive terga Rose,
Tebi Lado szveti Boše:
Lado szluszai na sz Lado.*

*Pevke Lado pevamoti,
Szerca na ssa v-klanyamoti:
Lado szluszai na sz Lado.*

*Pulcher Joannes carpit ro fas,
Deo Lado cantat profas:
Lado audi nos Lado.*

*Tibi Lado sub sternimus
Corda nostra, & petimus:
Lado audi nos Lado.*

Još danas su podijeljena mnijenja o autentičnosti ove jednokratne pjesme. Postoji razumljiva sumnja da je Bedeković, htijući svomu čitateljstvu podastrijeti još »čvršće« dokaze o postojanju praslavenskoga boga Lada (koga se u literaturi pokušava već od 15. st. rekonstruirati pomoću refrena pučkih »poganskih« obrednih pjesama) no što je to učinio prije njega Vitezović, neku postojeću ivanjsku pjesmu malko »doradio«. Kada danas znademo tko je *Ivo* u pučkoj predaji Hrvata (ali i ostalih slavenskih naroda), onda je vjerojatnije da je u Bedekovićevu predlošku glavna osoba bila *lepi Ive*, a da je *Lado* možda samo njegov atribut.

No vratimo se još jednom *marjoni*. По марену ходити znači u ruskome još i »ići u lov« (tj. »moriti životinje«). Povezuje li ta činjenica ovaj pretpostavljeni obred s Artemidom, boginjom lova? Kod njezine rimske posestrime Diane već smo vidjeli *zlatnu granu*... Ili pak s Dionizovim »ludim ženama«, *Menadama*, njegovim sljedbenicima, koje su u divljem zanosu tumarale brdima i izmorile se u divljem, vrtoglavom plesu? Na vrhuncu zanosa uhvatile bi neku životinju, rastrgale je i pojele onako prijesnu. Nije li ruska pjesma o djevojkama iz Zaulke posljednji trag nekoga praslavenskog orgijastičkog kulta? Djevojke, koje su Куницу убили. Зубами лупили, Да зубами лупили – nisu li to slavenske menade?

Prisjetimo se Marinih *drugarica* iz ranije navedene hrvatske pjesme: Mara, objesna, najavljuje: *Pričekaj me do Jurjeva dana, dok izajdem na polje zeleno i izvedem svoje drugarice i uhvatim kolo na livadi [...] pa će kukat oko dvora*

moga. Ovamo idu i prijetnje domaćinima koji ne bi darivali jurjaše, da će im odvesti sinka u ravno pole, među dekllice koje će ga rezigrati, restancati (Katičić, 1989:54):

*Ako ne č'te darovati,
Očemo vam sinka zeti,
Najmlajšega, najdražega,
Očemo ga otpelati
S crne gore v ravno pole,
med dekllice, med snašice,
Tam ćemo ga rezigrati,
Rezigrati, restancati.*

(Huzjak, 1957:14)

Otvara se niz pitanja koja još nisu razjašnjena. Slavska tekstovna predaja s jedne je strane veoma arhaična, otkriva nam odnose starije od onih koji su npr. sadržani u indijskim Vedama, najstarijim očuvanim indoeuropskim obrednim tekstovima, no s druge je strane sintagmatski veoma razgrađena i zakodirana do neprepoznatljivosti. Posao na otkrivanju i dekodiranju tih tekstova, premda je već dao znatne rezultate, tek je na početku.

Kuna je inače seljankama veoma nezgodna životinja. Krvožedna je i sposobna da u jednoj noći pokolje sve kokoši u kokošinju. Stoga joj domaćice nerado izgovaraju pravo ime, da je ne bi nehotice dozvale. Tabuiranje njezina imena dovelo je do toga da se u pojedinim indoeuropskim jezicima ono zamjenjuje drugim, opisnim. U slavenskim se jezicima za nju ponegdje upotrebljava riječ izvedena iz praslav. **nevęsta* (podsjetimo se sada na ranije spomenuto češko ime za slamnatu lutku u proljetnim ophodima), u starogrčkome je to $\nu\upsilon\phi\iota\tau\sigma\alpha$ »nevjesta«, u talijanskome *donolla* »nevjesta« (doslovce »mala gospođa«). Ovo semantički potpuno odgovara značenjima koja ima riječ *kuna* u slavenskim jezicima. Na njemačkome se lasici kaže *Marder*, starovisokonjemački *mardar*. I to je eufemizam, izveden iz indoeuropskoga **mar-ti-*, također u značenju »mlada žena«. Usp. litavski *marti* »djevica, nevjesta«, staropruski *mārtin* »nevjesta«, latvijski *marscha* »bratova žena«. Najzanimljivije će ovdje biti kretska Artemidino ime $\text{Β}\alpha\text{ρ}\tau\omega\mu\alpha\rho\tau\iota\varsigma$. S Artemidom smo se već nekoliko puta susreli. Ona je Zeusova kći, pa time ujedno i Dionizova sestra. No ona je i Apolonova sestra blizanka (kao što je, prema nekim indicijama, Mara Jurjeva blizanka; Belaj, 1990). Budući da je Apolon naknadno preuzeo ulogu boga Sunca, Artemidi je pripao Mjesec (u baltoslavenskoj predaji očuvano je starije stanje: sestra Mara je *Danica*, kći *Sunca*, a brat *Juraj Mjesec*). Artemida je bila jedina djevičanska grčka boginja (a ipak boginja plodnosti), no bila je i osvetoljubiva i okrutna (ubila je npr. Niobi svih sedam kćeri!). Dovoljno je elemenata koji je povezuju sa slavenskom Marom. Je li kod približavanja pojmova ie. **mer-* i **mar-ti-* mogla i pučka etimologija? Redaju se pitanja kojima za sada još ne znamo odgovora.

S Artemidom i njezina dva brata ponovno smo se vratili u mit o božanskom junaku vegetacije koji na proljeće donosi životnu snagu bilju u zemlju (on je jedan od braće). Kuna i njoj srodni lasica i zerdav otkrivaju nam se kao prastari simboli djevičanske kćeri Nebeskoga oca. Kad hrvatske seljanke iz kajkavskih krajeva još i danas obvezno sa strahopoštovanjem govore *gospa lasica*, one ne-svjesno upotrebljavaju uz zvjerkino ime epitet dodavan bogovima (sjetimo se *gospona Boga* iz hrvatske jurjevske pjesme).

Mara naših folklornih tekstova je dakle djevičanska kći visokoga boga gromova, Peruna, i Sunca. Njezina očekivana svadba s bratom (blizancem) predvjet je plodnosti na zemlji, svakogodišnjoj obnovi života. Ona je osvetoljubiva, opasna. Zbog sličnosti imena *Mara* i *Marija* došlo je, usprkos njihovom nastanku u različitim vjerskim sustavima, kod raznih slavenskih naroda do preplitanja značajki tih dviju božanskih osoba.

Njezina brata Jurja/Ivana oteli su predstavnici Onoga svijeta ocu (Perunu) na samu Novu godinu (kad se rodio kao mali Božić). Maskirani *koledari* pjevali su domaćinu koji je u ophodima zauzeo Gromovnikovo mjesto (pjesma je zapisana oko 1847. kod Gradišćanskih Hrvata):

*Dobar večer gospodar!
Vrste na se modar plašč,
prošećte se na dvor vaš.
Na dvoru je zelen bor,
pod borom je vrani konj,
na njem sidi sinak vaš
(...)
Daj nam Mare jabuku
(...)
ar mi ćemo putovat
(...)*

(Kurelac, 1871:292)

Nakon djetinjstva kod Boga zagrobnoga života mali Bog će se, kao i svi bogovi vegetacije, na proljeće vratiti u domovinu kao *Juraj* (Belaj, 1990:71). Hoće li nekoga čuditi da se i u tekstovima o njegovu najranijem djetinjstvu mogu naći *Mara* i *Marija* alternativno? Maru smo već vidjeli u božićnoj pjesmi kako koledarima nudi jabuku. Pogledajmo sada na kraju još kajkavsku božićnu pjesmu iz Međimurja:

*Dober večer gospodar, gospodar!
Dobre vam Jezuš goste dal!
To mlado leto pofalimo,
To dete Jezuša molimo.
Zišla nam zišla denica, denica,*

*Spod one gore visoke.
Ne nam je ono denica, denica,
neg nam je Mar'ja Devica.
Marija sinka rodila, rodila,
V plenice ga je povila.*

(Žganec, 1924:I-82)

Dakako da *Mar'ja Devica* nije nitko drugi doli *Jezušova* mati. No ona je ujedno, na veoma arhaičan način, poetskom afirmativnom negacijom (dobro očuvanom u ruskoj predaji) poistovjećena s Danicom, dakle s Marom koja ostaje u kući u kojoj se rodio mali Božić...

* * *

Kako je sve to skupa moguće? Odgovor leži u činjenici da je u slavenskih naroda, do naših dana izrazito seljačkih, stara pretkršćanska seljačka vjera postala usporednom religijom koja se u vjerničkoj životnoj praksi nije sukobljavala s kršćanskom, nego je bila shvaćena kao njoj komplementarna. Kršćanstvo je, doduše, objasnilo seljaku kako si treba zamišljati život u kraljevstvu Božjem, pa i to kako da si oblikuje svoje etičko biće da bi mogao koristiti Isusov spasiteljski čin, no za tijek seljačke gospodarske godine ostala je stara, na tom području kršćanstvu mnogo »nadmoćnija«, seljačka vjera sa svojim obredima za plodnost i dalje nadležna. Kršćanski mu je svećenik, doduše, znao propovijedati mnogošta o onome svijetu, no pri sučeljavanju s oduhovljenim prirodnim silama morao je nužno zakazati.

Da zaključim. Pokazalo se da *Marijin* kršćanski lik i *Marin* folklorni imaju ne samo veoma slično ime nego i neke druge dodirne točke koje su omogućile njihovo preplitanje u pučkoj predaji. Pritom ne treba *Maru* zamišljati kao *Marijinu* hipostazu, nego kao jednu od komponenti sinkretističkih predodžbi koje si je puk oblikovao da bi lakše razumio i svladao svijet oko sebe. Mislim da sam uspio ukazati na onaj simbol koji se krio iza Marijina imena u pozadini pučkoga teksta o Mariji i brodaru i koji je omogućio pretvorbu Pomoćnice kršćana u uvredljivu i osvetoljubivu osobu. Ovakve studije s jedne strane upotpunjuju naše poznavanje praslavenske mitologije, no s druge ukazuju na potreban oprez u interpretiranju naoko bezazlenih marioloških tekstova. Pogrebemo li po njihovoj površini, nerijetko će nam se razotkriti njihova poganska dubina.

BIBLIOGRAFIJA

- И. И. БАЗАНОВ (priredio), Поэзия крестьянских праздников... Ленинград, 1970.
- Josip BEDEKOVIĆ, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi... Neostadii Austriae*, 1752.
- Vitimir BELAJ, *Marija u pučkim legendama*. Prolegomena jednom istraživačkom zadatku, u: *Mundi melioris origo. Marija i Hrvati u barokno doba*, Zbornik radova hrvatske sekcije IX. međunarodnog mariološkog kongresa na Malti, 1983. godine, o ulozi i mjestu BDM u vjerskom i kulturnom životu hrvatskog naroda za vrijeme baroka (XVII-XVIII st.), Zagreb, 1988, str. 190–195.
- Vitimir BELAJ, »Zeleni Juraj« u Svetoj zemlji, u: *Studia ethnologica* I/1989:65–78.
- Vitimir BELAJ, *Hoditi-goniti*. Drugi aspekt jednoga praslavenskog obreda za plodnost, u: *Studia ethnologica* II/1990:49–76.
- Jerko BEZIĆ, *Raznolik glazbeni svijet šire okolice Donje Stubice*, u: *Narodna umjetnost*. Godišnjak Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu X/1937:309–377.
- Marcin BIELSKI, *Kronika Marcina Bielskiego*, u: *Zbiór Dziejopisów Polskich* I, Warszawa, 1764.
- Tvrtko ČUBELIĆ, *Lirske narodne pjesme*, Zagreb, 1963.
- Olinko DELORKO (priredio), *Narodne lirske pjesme* (=Pet stoljeća hrvatske književnosti 23), Matica hrvatska, Zagreb, 1963.
- Jan DŁUGOSZ, *Historia polonia*, u: *Opera omnia*, ed. A. Przedziecki, Kraków, 1873.
- Ivan GRAFENAUER, *Marija in Brodnik*, SAZU, Ljubljana, 1966.
- Višnja HUZJAK, *Zeleni Juraj*. Publikacije Etnološkog seminara Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2, Zagreb, 1957.
- Vuk Stef. KARADŽIĆ, Српске народне pjesme I, у Бечу, 1841.
- Radoslav KATIČIĆ, *Hoditi-roditi*. Tragom tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti, u: *Studia ethnologica* I/1989:45–64.
- Radoslav KATIČIĆ, *Dalje o rekonstrukciji tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti* (II), u: *Studia ethnologica* III/1991:35–41.
- Radoslav KATIČIĆ, *Dalje o rekonstrukciji tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti*, u: *Studia ethnologica* II/1991:35–48.
- Stjepan KORENIĆ, *Život, jezik i običaji Stupničana kraj Zagreba*, u: *Zbornik za narodni život* I/1896:119–151.
- Fran KURELAC, *Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah šoprunkoj, mošonskoj i željeznoj na Ugrih*, Zagreb, 1871.
- Waldemar LIUNGMAN, *Traditionswanderungen Rhein-Jenissei* II, Helsinki 1945 (=FFCommunications 131).
- В. В. МИТРОФАНОВА, Загадки, Ленинград, 1968.
- Ivan NAVRATIL, »Zeleni Juraj« (*Jurij*), u: *Letopis Matice slovenske*, Ljubljana, 1879:217–218.
- Е. Р. РОМАНОВ, Белорусский сборник. Выпуск восьмой – Быт белоруса, Вильна, 1912.

Heinrich SCHNURPFEIL, *Geschichte und Beschreibung der Stadt Ober-Glogau in Oberschlesien*, Ober-Glogau, 1860.

Petar SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb, 1972:377/8, s. v. *Marija*.

Л. В. ШЕЙН, *Великорусс в своих сказках, легендах и т. п.* Том 1, Санкт-Петербург, 1898.

Čeněk ZÍBRT, *Staročeske výroční obyčeje, poverý, slavnosti a zábavy*, Praha, 1889.

Čeněk ZÍBRT, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha, 1950.

Vinko ŽGANEC, *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, I, Zagreb, 1924.

Vinko ŽGANEC, *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, I, Zagreb, 1990.

Zusammenfassung

EINE ANDERE MARIA

Synkretistische Elemente in den volkstümlichen Vorstellungen über Maria, Jesu Mutter

Noch 1983 konnte ich auf Malta unter anderem zeigen, daß in den kroatischen volkstümlichen Vorstellungen über die Mutter Gottes ältere, vorchristliche Elemente vorkommen.

Diesmal gilt die Aufmerksamkeit einigen Merkmalen die keinesfalls mit den gewöhnlichen Vorstellungen über Maria übereinstimmen, und die sie als eine grausame, vergeltungssuchende Person darstellen. Und das obwohl dem christlichen (römisch-katholischen) kroatischen Volk schon 13 Jahrhunderte lang die offizielle Lehre von der Mutter Gottes gut bekannt ist und durch verschiedene und zahlreiche Frömmigkeitsformen zeigt, daß es sie als seine eigene aufgenommen hat.

Durch die komparative ethnologische Analyse des ethnographischen Materials und die ebensolche philologische Analyse der volkstümlichen Texte kann nun gezeigt werden, daß hier ein vorchristliches religiöses Substrat am Werke ist. In die offizielle Lehre von Maria drangen Elemente älterer, urlawischer, vorchristlicher Vorstellungen über Mara, ein hohes weibliches göttliches Wesen, das sich dank der großen Namensähnlichkeit (die Linguisten deuteten bis jetzt den Namen Mara nur als Hypochoristikon des aus dem Hebräischen stammenden Maria und auch einer gewissen Funktionssähnlichkeit (Mara war als jungfräuliche Gottestochter gedacht, die in Jahresmythen durch ihre Heirat mit ihrem verlorengegangenen Bruder, also durch einen inzestuösen ἑτερος γαμος, die Fruchtbarkeit in dieser Welt gewährleistet), mit den christlichen Vorstellungen vermengten und bis heute erhalten blieben.

Die alte, vorchristliche Bauernreligion wurde mit der Zeit beim Volk zu einer parallelen Religion, die in der Praxis keinesfalls gegen die christliche auftrat, sondern als ihr komplementär aufgefaßt wurde. Der christliche Glaube erklärte zwar dem Bauern wie er sich das Leben »danach« vorzustellen, und sein ethisches Wesen daraufzurichten hat, aber für die Abwicklung des bäuerlichen wirtschaftlichen Jahres blieb die, auf diesem Gebiet dem Christentum weit »überlegene«, Bauernreligion mit ihren wachstumsfördernden Ritualen auch weiterhin zuständig.

Durch solche Studien können einzelne, auf den ersten Blick unlogische Züge im Volksglauben erst richtig verstanden und gedeutet werden.